

ΔΟΜΗ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ

Σε κάθε παράγραφο διακρίνουμε τρία μέρη:

- ❖ **τη θεματική περίοδο** (ή, αν δεν υπάρχει, το νοηματικό κέντρο): εκφράζει την κύρια ιδέα της παραγράφου και τη θέση του συγγραφέα, βρίσκεται συνήθως στην αρχή της παραγράφου
- ❖ **τις λεπτομέρειες – σχόλια**, που διασαφηνίζουν και αναπτύσσουν την κύρια ιδέα της παραγράφου και
- ❖ **την περίοδο κατακλείδα** (όχι πάντα), η οποία μπορεί να είναι συμπέρασμα – ανακεφαλαίωση της παραγράφου και ολοκλήρωσή της.

ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ

Ανάλογα με το θέμα που αναπτύσσεται, προσφέρονται 8 τρόποι ανάπτυξης παραγράφου:

1. **Με παραδείγματα** που επιβεβαιώνουν το περιεχόμενο ενός επιχειρήματος (προσφέρεται για έννοιες-θέματα που χρειάζονται διευκρίνιση). Τα παραδείγματα λαμβάνονται από την καθημερινή ζωή, την προσωπική εμπειρία, τη φαντασία, την ιστορία

Π.χ.: «Όσο πιο κοντά μας διαδραματίζεται ένα γεγονός, τόσο πιο ενδιαφέρον είναι. Για την Αθηναϊκή εφημερίδα η διακοπή του ρεύματος στην Αθήνα είναι η πρώτη είδηση, για τους «Τάιμς της Ν. Υόρκης» δεν είναι ούτε μονόστηλο. Οι δέκα πρόσκοποι που χάθηκαν στην Πάρνηθα είναι για μας σπουδαίο θέμα, ενώ οι εκατό Ινδοί στρατιώτες που χάθηκαν στα Ιμαλάια πάνε κατευθείαν στο καλάθι ... Για την τοπική εφημερίδα της Καλλιθέας πρώτο θέμα είναι ο θάνατος του δημάρχου της και όχι ο θάνατος του Μπρέζνιεφ. Το δεύτερο, λοιπόν, «αστέρι» της είδησης είναι η εγγύτητα».

2. **Με ορισμό**, προκειμένου να αναλυθεί σε βάθος μια έννοια, ή να γίνει κατανοητή. Σε έναν ορισμό υπάρχει η οριστέα έννοια, το γένος και η ειδοποιός διαφορά

Π.χ.: «Αυτή η διαδικασία με την οποία ένα άτομο μαθαίνει και υιοθετεί τα σχήματα συμπεριφοράς και τους κανόνες που θεωρούνται κατάλληλοι για το κοινωνικό του περιβάλλον, την ονομάζουμε κοινωνικοποίηση. Από την άποψη της κοινωνίας, η κοινωνικοποίηση είναι ένας τρόπος με τον οποίο μεταδίδεται η κουλτούρα και το άτομο προσαρμόζεται σε έναν οργανωμένο τρόπο ζωής. Από την άποψη του ατόμου, η κοινωνικοποίηση είναι μια πραγματοποίηση των δυνατοτήτων του, ένας τρόπος που «ανθρωποποιεί» το βιολογικό οργανισμό του και τον μεταμορφώνει σε ένα «εγώ» με μια αίσθηση ταυτότητας. Έτσι, η κοινωνικοποίηση καθορίζει τη συμπεριφορά του ατόμου, είναι ένα μέσο με το οποίο η κοινωνία ασκεί έλεγχο στο άτομο, αλλά αποτελεί και την απαραίτητη συνθήκη για την ανάπτυξη της ατομικότητας»

3. **Με διαίρεση**, αν η θεματική πρόταση διατυπώνεται με τρόπο που αποκαλύπτει τα στοιχεία από τα οποία αποτελείται ένα αντικείμενο, μια ιδέα.

Με τη διαίρεση αναλύουμε ένα όλο (γένος) στα είδη του, με βάση κάποιο ουσιώδες γνώρισμά τους (διαιρετική βάση)

Π.χ.: «Τα είδη των προτάσεων ως προς το περιεχόμενό τους είναι: α) προτάσεις κρίσεως, με τις οποίες διατυπώνεται μια κρίση, μια σκέψη, ή δίνεται μια πληροφορία, β) προτάσεις επιθυμίας, με τις οποίες εκφράζεται μια επιθυμία, προσταγή, ευχή γ) προτάσεις επιφωνηματικές με τις οποίες εκφράζεται ένα έντονο συναίσθημα και δ) προτάσεις ερωτηματικές με τις οποίες διατυπώνεται μια ερώτηση»

4. **Με αιτιολόγηση**, όταν η θεματική πρόταση είναι διατυπωμένη έτσι ώστε να υποβάλει την ερώτηση «γιατί;». Η αιτιολόγηση στηρίζεται σε λογική / αποδεικτική συλλογιστική

Π.χ.: «Η εργασία αναπτύσσει την κοινωνική συνείδηση του ατόμου. Με την εργασία, και κυρίως τη συλλογική, έρχεται σε καθημερινή επαφή με τους άλλους συνανθρώπους του και καλλιεργεί κοινωνικές αρετές, όπως μεταξύ άλλων, τη συλλογικότητα, την άμιλλα, το διάλογο. Περιστεύεται, έτσι, ο ατομικισμός του και ευνοείται η σύναψη ορθών διαπροσωπικών σχέσεων και δεσμών φιλίας και επικοινωνίας. Επιπλέον, αντιλαμβάνεται πως τα σημαντικά έργα υλοποιούνται με τη συμμετοχή πολλών και ότι η πρόοδος και η εξέλιξη σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής είναι αποτέλεσμα κοινής προσπάθειας»

5. **Με σύγκριση και αντίθεση**, όταν η θεματική περίοδος υποδεικνύει ομοιότητες ή (και) διαφορές ανάμεσα σε πρόσωπα, πράγματα, ιδέες. Στη θεματική πρόταση πρέπει να καταγράφονται τα συγκρινόμενα και να αναγνωρίζεται η ομοιότητα ή η αντίθεσή τους.

Π.χ.: «Μέσα στην ιστορική πορεία του πνεύματος δύο αντίθετα ρεύματα υφαίνουν με την ορμή τους την κίνηση των ιδεών. Το ένα ωθεί ακάθεκτα προς τα εμπρός, προς κάτι ανείπωτο ακόμα, κάτι που δεν έχει άνετα σαρκωθεί στη σκέψη και στη διατύπωση, δεν έχει πραγματοποιηθεί, αλλά θέλγει σαν πυρετώδης προσμονή. Το άλλο αντιστέκεται και προσπαθεί με σύνεση και περίσκεψη να κρατήσει το με αγώνες πραγματοποιημένο, το δοκιμασμένο, τη θετική και σίγουρη κατάκτηση που λαμβοκοπά σαν ώριμος καρπός.

Φυσική τάση του ανθρώπου η πρώτη. Φυσική και η δεύτερη. Ποτέ δεν αναπαύεται το πνεύμα μας σε ό,τι έγινε πάρα πολύ οικείο. Αλλά και ποτέ δε θυσιάζουμε αλόγιστα ό,τι με πόνο έγινε, επιτέλους, δικό μας. Το πρώτο είναι η ακοίμητη λαχτάρα. Το δεύτερο η φρόνιμη πρόνοια. Και τα δυο μαζί, πρόοδος και συντήρηση, συνθέτουν τη ζωή του πνεύματος, ασφαλίζουν την εσωτερική συνοχή και την αδιάκοπη ανανέωσή του».

6. **Με αίτια και αποτελέσματα**, όταν στη θεματική περίοδο αναφέρεται η αιτία ή οι αιτίες που οδηγούν σε ένα αποτέλεσμα ή σε αποτελέσματα, τα οποία αναπτύσσονται στις λεπτομέρειες-σχόλια

Π.χ.: «Η κρίση του θεσμού της οικογένειας ή ακόμα οι ακραίες τάσεις υπερπροστατευτισμού της μπορεί να προκαλέσουν δυσμενή επακόλουθα στην προσωπικότητα και τη συμπεριφορά των παιδιών. Στις περιπτώσεις νέων που προέρχονται από προβληματικές οικογένειες, κλονίζεται η εμπιστοσύνη τους, όπως και οι συναισθηματικοί και ψυχικοί δεσμοί με τους γονείς. Η βίωση έντονων συναισθημάτων μοναξιάς και η αίσθηση του προσωπικού αδιεξόδου επιφέρει το συναισθηματικό κενό, που αναζητεί την αναπλήρωσή του σε κοινωνικές ομάδες υποκατάστατα. Τέτοιες ομάδες συνιστούν οι περιθωριακοί κύκλοι, οι φανατικοί οπαδοί των αθλητικών συλλόγων, ακόμη και οι νεανικές συναναστροφές που κάνουν χρήση ναρκωτικών ουσιών»

7. **Με αναλογία**, όταν η θεματική πρόταση είναι διατυπωμένη ως παρομοίωση ή μεταφορά. Η αναλογία είναι μια εκτεταμένη παρομοίωση, με την οποία αναλύουμε την ομοιότητα ανάμεσα σε αντικείμενα-φαινόμενα, τα οποία είναι εκ πρώτης όψεως ανόμοια.

Π.χ. «...Βέβαια παθαίνει η γλώσσα ό,τι και πολλές άλλες ανθρώπινες κατακτήσεις: η πολλή και κακή χρήση φθείρει το υλικό της, τις «λέξεις», και λιγοστεύει (ή και εξαφανίζει) την υποβλητική της δύναμη. Σαν τα πολυτριμμένα νομίσματα χάνουν και οι λέξεις λίγο-λίγο την αξία τους και δεν περνούν πια: δεν ερεθίζουν την ευαισθησία μας, δεν δημιουργούν μέσα μας καταστάσεις, δεν ξυπνούν συγκινήσεις ή τάσεις που να απαιτούν άμεση εκτόνωση. Τούτο συμβαίνει στον «κοινό» λόγο της καθημερινότητας, ή στα τυποποιημένα και αφυδατωμένα σχήματα της «επίσημης» πεζολογίας. Τότε η γλώσσα διατρέχει τον έσχατο κίνδυνο να χάσει τους χυμούς των συμβόλων της, να συρρικνωθεί και να γεράσει. Αν τελικά δεν πεθαίνει, είναι γιατί σώζεται από την Ποίηση...»

8. **Με συνδυασμό μεθόδων**: στην πράξη σπάνια συναντούμε ένα μόνο τρόπο ανάπτυξης σε μια παράγραφο.

Π.χ.: «Συλλογισμός είναι η διαδικασία με την οποία καταστρώνεται ένα επιχείρημα, μετά από μια λογική επεξεργασία, και αποτελεί την πορεία από τις προκείμενες στο συμπέρασμα. Ο συλλογισμός, με βάση την πορεία που ακολουθεί ο νους για να φτάσει στο συμπέρασμα, διακρίνεται σε παραγωγικό, επαγωγικό και αναλογικό. Στον παραγωγικό συλλογισμό ξεκινούμε από κάτι γενικό και αφηρημένο και καταλήγουμε σε κάτι ειδικό. Στον επαγωγικό ακολουθούμε αντίστροφη πορεία, ξεκινούμε, δηλαδή, από το ειδικό και συγκεκριμένο και καταλήγουμε στο γενικό και αφηρημένο. Τέλος, στον αναλογικό από τα επιμέρους συμπεραίνουμε πάλι για τα επιμέρους» (ορισμός και διαίρεση)

ΑΡΕΤΕΣ ΜΙΑΣ ΚΑΛΗΣ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ:

1. Σαφής σκοπός (πρόταση σκοπού → θεματική πρόταση)
2. Επαρκής ανάπτυξη (με επαρκείς και ουσιώδεις λεπτομέρειες)
3. Ενότητα (μη παρέκκλιση από το θέμα με άσχετες λεπτομέρειες)
4. Αλληλουχία νοημάτων (λογική σειρά)
5. Συνοχή (λογική σύνδεση νοημάτων, χωρίς χάσματα, άλματα)
6. Έμφαση (με τοποθέτηση σε περίοπτη θέση-με αναλογία ανάπτυξης)

Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΘΕΜΑΤΙΚΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Συνήθως βρίσκεται στην αρχή της παραγράφου, υπάρχουν όμως περιπτώσεις που μπορεί να μπει οπουδήποτε. Μπορεί ακόμη να επαναλαμβάνεται μια και δυο φορές για έμφαση με τις ίδιες ή άλλες λέξεις. Μερικές φορές μια παράγραφος δεν έχει διατυπωμένη θεματική πρόταση. Εντούτοις, μπορεί να ολοκληρωθεί και να αποκτήσει ενότητα γύρω από μια κύρια ιδέα.

«Πέντε ή έξι είναι οι στενοί συνεργάτες του τυράννου. Αυτοί οι πέντε έχουν πενήντα που επωφελούνται απ' αυτή τη συνεργασία. Αυτοί οι πενήντα έχουν κάτω απ' αυτούς άλλους πεντακόσιους που κάτι κερδίζουν κι αυτοί, παίρνουν κι αυτοί ένα μερίδιο. Κι ίσως κάτω απ' αυτούς τους πεντακόσιους μαζεύονται άλλοι πέντε χιλιάδες που περιμένουν κι αυτοί κάτι να φάνε, κάτι να ωφεληθούν... Έτσι στηρίζετε σεις οι ίδιοι τις τυραννίες!»

«Όλος ο κόσμος πίστευε πως η γυναίκα αυτή ήταν μια όσια, αυτοθυσιαζόμενη, ευγενική γυναίκα που απαρνήθηκε τις απολαύσεις μιας εύκολης ζωής, για να απαλύνει τον πόνο των βασανισμένων γλιστρώντας μέσα στους γεμάτους μικρόβια διαδρόμους των νοσοκομείων και αγγίζοντας με την ακτινοβολία της καλοσύνης της τους ετοιμοθάνατους στρατιώτες –αυτή την εικόνα άφησε στον κόσμο. Μα η αλήθεια είναι διαφορετική. Η φιλεύσπλαχνη κυρία δεν ήταν όπως τη ζωγράφισε η ξαναμμένη φαντασία του λαού. Εργαζόταν με άλλο τρόπο και προς άλλη κατεύθυνση: κινήθηκε από την επίδραση μιας ορμής που δε βρίσκει θέση στη λαϊκή φαντασία. Την είχε κυριεύσει ο δαίμονας. Και οι δαίμονες, όποια μορφή κι αν έχουν, προκαλούν μεγάλο ενδιαφέρον. Έτσι η ευγενική κυρία του θρύλου προκαλεί μεγαλύτερο ενδιαφέρον ως κοινή θνητή παρά ως εξιδανικευμένη μορφή».

«Έχει παρατηρηθεί πως τα άλογα του ιππικού στον ήχο της σάλπιγγας συγκεντρώνονται μόνα τους και κάνουν τους συνηθισμένους τους ελιγμούς, όπως πριν από κάθε μάχη. Τα περισσότερα κατοικίδια ζώα ενεργούν με μηχανική ακρίβεια, χωρίς αμφιταλαντεύσεις που θα υπονοούσαν κάποιο στάδιο εκλογής και απόφασης. Άνθρωποι που μεγάλωσαν μέσα στη φυλακή, ζήτησαν να επιστρέψουν σ' αυτή μετά την απελευθέρωσή τους. Σ' ένα σιδηροδρομικό δυστύχημα μια τίγρη θηριοτροφείου, που το κλουβί της έσπασε και άνοιξε με τη σύγκρουση, βγήκε μεγαλόπρεπα μες τα συντρίμια, αλλά γρήγορα ξαναγύρισε στη θέση της, σαστισμένη μπροστά στις καινούριες ευθύνες που είχε ν' αντιμετωπίσει, κι έτσι εύκολα κατόρθωσε να σωθεί».

Ασκήσεις:

- Να αναζητήσετε τη θεματική περίοδο στις παραπάνω παραγράφους
- Από το βιβλίο «Γλωσσικές Ασκήσεις για το Ενιαίο Λύκειο»:
 - σελ. 170, ασκ. 1,
 - σελ. 171, ασκ. 2,
 - σελ. 172, ασκ. 3,
 - σελ. 174, ασκ. 6